

EXILOVÝ ZÁPISNÍK

2/II

Listopad 1971

"Čím hlubší je láska v bratrském dialogu, tím více se každý cítí zavázán prohlašovat bez zmenšování a ulehčujícího mazání mastí to, co považuje za správné (jinak by ubližoval nejen pravdě, ale také duchovní důstojnosti svého bližního)."
(J. Maritain: The Peasant of the Garonne)

POLITICKÝ DIALOG

Cesta ze stagnace a krize

I. Nutnost dialogu

1) Vláda lidu, lidem a pro lid - tedy demokracie - je možná jen tehdy, když občané vyjdou z uzavřených ohrad úzké specializace a individualistické atomizace poznatků a názorů, které se stávají v individualním neb kolektivním ghettu jednostrannými, a budou volně a otevřeně sdílet a vzájemně korigovat své poznatky, zkušenosti, názory, zájmy a touhy. Dialog-demokraticky rozhovor jednotlivců i skupin - který je zakalen vědomně nepravdivými informacemi, emocionálními a iracionálními prvky a mocenskými zájmy, které převládají nad zájmy spravedlnosti a obecného dobra společnosti, ohrožuje samé základy demokracie. Žádný dialog znamená žádnou demokracii a žádnou demokratizaci neb cestu k demokracii.

2) Hermeticky uzavřená ideologičnost politických stran vede k jejich stárnutí a k postupnému odumírání. Hermeticky uzavřený systém diktatorský a jakýkoli systém revolučních fanatiků může vést k válečným konfliktům dříve než začne stárnout, anebo právě v době, kdy diktátor vidí, že revoluční elán začíná ochabovat, poněvadž diktátor se snaží obvykle odvrátit pozornost od vnitřní krize mezinárodním hazardním dobrodružstvím, které má mít funkci rozdmýchat pohasínající nadšení, nebo zvýšit mezinárodní mocenské postavení dříve, než se vnitřní slabost stane zjevnou.

3) Výchova je pozvolné probouzení a rozvíjení všech mohutností lidské osobnosti, což není dobře možné bez volného vzájemného komunikování. Kulturní, politický, sociální a hospodářský rozvoj není tedy také možný bez čilých styků. Od výchovy, která je podstatně probouzením a stimulováním lidských mohutností, se liší indoktrinace, která je jednostranným působením na návykové struktury a nevědomé (či podvědomé) zdroje lidského chování. Indoktrinace je iracionální usměrňování racionální lidské činnosti, není tedy tvůrčí, ale tvořivost otupuje a nerozvíjí přirozené a logicky schopnosti člověka. Výchova vede k demokracii, indoktrinace k diktatuře.

4) Předvolební politické kampaně téměř všech větších politických stran v Americe, v Australii a v jiných zemích, jsou připravovány pro ty strany inzertními společnostmi, které zaměstnávají sociology a psychology a které vycházejí z předpokladu, že volič se při volbách rozhoduje ze 75 procent pod vlivem emocí a iracionálních vlivů a pouze z 25 procent pod vlivem rozumných důvodů. Podle toho se také kampaň organizuje tak, že se apeluje na emocionální a iracionální vlivy, a tak se dostáváme do stadia postupného a plánovaného odracionalizování politického života, čímž se stává občan více manipulovatelným v rukou školených propagandistů a praktiků masové indoktrinace. Toto je cesta ke zruinování demokracie. V totalitních státech jsou inzertní kanceláře nahrazeny monopolem státní či stranické indoktrinace. Demokraticky dialog, tedy stimulování tvůrčího politického myšlení, může zachránit demokracii z nynější krize a přispět k opravdové demokratizaci v komunistických zemích.

5) Len neschopní, slabí, zbabělí, líní a nepoctiví lidé se bojí konfrontace s odlišnými ideami. Otevřená konfrontace - tedy demokratický dialog - vycho-

vává občany schopnější, silnější, samostatnější, statečnější a pilnější a proto držitelé moci se často dialogu bojí, neboť dialog ohrožuje jejich mocenské pozice. Otevřeného demokratického dialogu se bojí také ti, kteří usilují nedemokratickými cestami o moc, nikoli tedy o obecné dobro společnosti.

6) Vůle napětí je nutné k rozvoji a pokroku, proto určité napětí mezi občany a skupinami - napětí intelektuální, ne emoční, je zdravé a nutné. Proto napětí, které snad existuje mezi mnohými poučkovými a postrannými exulanty (ne mezi všemi) by mohlo být plodné, kdyby se vyhýbalo rozumnými důvody, tedy logickými argumenty. Obě skupiny se mohou mnoho naučit jedna od druhé a proto hermetická separace obou skupin by byla věcí škodlivou, avšak napětí usměrněné k racionálnímu dialogu by mohlo být naší velkou předností.

7) Dialog musí směřovat k poznání založenému na faktech a na solidních etických principech, dialog musí hledat důvody a příčiny jevů, spět k cílům obecného dobra celku, usilovat o celostní chápání skutečnosti v pojmech "proč" a "jak". Proto propaganda některých postranních exulantů, kteří hlásají, že většina lidu ve vlasti přijala v roce 1968 komunistický totalismus jako opravdový ideál, a ne jen jako první stupeň k demokracii celá, je pokusem o indoktrinaci, která je v rozporu s fakty, a je to tedy opravdová překážka na cestě k demokratickému dialogu.

8) Dialog má překonávat rozpory mezi tendencemi individuálními a sociálními uvnitř každého člověka a ve společnosti vůbec, rozpory mezi svobodou a odpovědností, mezi oprávněním a povinností, individualitami a sociálností lidské přirozenosti, má tedy přispívat k rozvoji celé osobnosti, dále má překonávat rozpory mezi požadavky obecného dobra celku a dobrem jednotlivého občana, mezi svobodou a bratrstvím, mezi rovností a vynikavostí.

9) Dialog nás má postupně učit jak vidět skutečnost celou, zdůrazňují celou, jak ji hodnotit a jak jednat v politické praxi v souladu s oběma požadavky: plný rozvoj lidské osobnosti všech občanů a prosazování obecného dobra celku.

10) Zážitky v dětství a ranném mládí působí často v nevědomí (podvědomí) jako iracionální hybná síla, kterou můžeme přivést do vědomí, racionálně kontrolovat, vypořádat se s ní, a použít ji jen ve výchovném procesu demokratického dialogu. Každý občan si buduje během svého života emoční návykové bariéry, které jsou překážkou pro opravdový demokratický dialog a tedy pro demokratický politický proces. Systematická výchova k racionálnímu dialogu je jedinou cestou k odbourávání takových bariér. Tento problém je nyní bohužel aktuální ve svobodném světě, tedy také v exilu, hlavně však v komunistických zemích.

11) Nevyřešená problematika dříve se někdy tak nahromadí, že řešení nenesne odkladu, a nepříjde-li řešení dobré, pak nutně přijde vybuchnutí špatného. Jen v demokratickém dialogu můžeme poznat důkladněji onu nahromaděnou neřešenou problematiku a najít závčas spravedlivě a demokratické řešení. Potlačení demokratického dialogu připravuje tedy cestu k násilné revoluci.

12) Demokratický politický dialog je nutný a užitečný pro řešení celé řady dalších problémů, jako:

a) Politická zkrstnatlost a nepružnost, která se projevuje jako ideologický anachronismus: ještě v druhé polovině dvacátého století doznívají a mocensky se drží dnes již neživotné ideologie 19. století.

b) Ideologické hradby uzavřeného ghetta vedou k mentalitě, která připravuje a praktikuje ideologickou kanonadu v iracionální rovině, kde cílem není nic jiného než zničit odporce, a ne se vypořádat s problematikou společnosti. Tak na příklad jedno ideové ghetto nezná nic jiného než zásadu soukromého vlastnictví a druhé ideové ghetto vidí jen jediný cíl - odstranění soukromého vlastnictví. Tato úzka politická dogmatičnost je projevem politického platonismu a je opravdovým politickým donkichotstvím, jehož cílem je bojovat proti viditelným nylým ne-reálným ideologiím stejně nereálnými a nepřínášnými zbraněmi. Jedna pochybná ideologie - ve skutečnosti utopie - bojuje proti druhé pochybné utopii a reálná problematika společnosti se neřeší.

c) Politický život je degradován na mocenský zápas, kde ideologie jsou pouze rafinovanými bojovými prostředky proti odpárci, a nikoli úsilím o etické řešení lidské problematiky. Je to útlak od konkrétního úkolu pečovat o obecné dobro celku k úsilí o sobecké sektářské dobro partikulární skupiny, třídy, strany neb stavu, péče o sobecké dobro uzavřeného ghetta. To je dokonalá politická zvrácenost, kde zájem části se povysuje nad zájem celku, zájem kolektivu, reprezentovaného byrokracií, nad zájem všech jednotlivých občanů; je to degradace vlády lidu, lidem a pro lid na vládu byrokratů a aparátčků nad lidem.

d) Politický platonismus ideologických ghetť nerespektuje reálné potřeby lidské přirozenosti a člověk je obětován bůžkům uzavřených ideologických systémů. Jen dialog může vést k znovuobjevení člověka a jeho potřeb v politice. Celý politický život je třeba odideologizovat a vytvořit vědeckou filosofii politickou, budovanou na realitě lidské přirozenosti a jejích potřebách, tedy na etice lidské přirozenosti a na sociální etice, která z ní vyrůstá. Degradace politického života na mocenský zápas, na techniku získání a udržení moci, na machiavellismus a sociální neb politickou fyziku musí být vybalancován návratem k etickému aspektu a k etickému hodnocení sociální a politické skutečnosti.

e) Mocenské politické zápasy a ideologický útlak od reality lidské přirozenosti vedly k etatismu, k budování všemocného státu, na čemž se podíleli nejen stoupenci kolektivistických směrů, ale do jisté míry i propagátoři politického a hospodářského liberalismu. Etatismus znamená eliminování neb pohlcování samosprávy stávkových zájmových institucí, tedy znemožnění hospodářské demokracie a zredukování demokracie na volební techniku a mašinerii všemocného státu. Samosprávné mezičlanky mezi státem a občanem, které jsou zárukou občanských svobod a plného podílení občanů na přímém a tvůrčím politickém životě a na životě sociálním a hospodářském, mohou být objeveny znovu jako potřeba lidské přirozenosti jen v poctivém demokratickém dialogu, který povede k poznatku, že staré politické struktury nestačí, že je tedy třeba strukturálních reforem a budování nového, opravdu lidského řádu, který by odpovídal požadavkům lidské přirozenosti a který by využíval plně všech vynálezeností moderní technologie.

f) Nový politický realismus, respektující realitu materiální i spirituální, s tendencí řešit existenciální problematiku - tím neříkám, že to má být v duchu filosofického torza existencialismu - objevený v dialogu, povede k nové politické dynamice, která nás může vyvést z nynější politické krize a stagnace a může přispět k opravdové demokratizaci komunistických zemí - dříve však k demokratizaci našeho exilu.

II. Historie dialogu

1) Historie dialogu není dlouhá, je však již dosti bohatá na zkušenosti. Nejdříve církve a náboženské společnosti začaly si uvědomovat, že nynější rozdělení křesťanstva je dědictvím minulosti, břemenem bývalých událostí, a že dnešní bariéry jsou často návykového a emocionálního charakteru. A tak vznikla myšlenka důkladněji se poznat a v dialogu odkrýt racionální jádro pod historickým nánosem. Mekatolíti a katolíti křesťané začali pochybovat nutnost dialogu a hlásat jeho potřebu. Druhý Vatikánský snem zásadu dialogu přijal a rozšířil ji na dialog s nevěřícími. Byly pokusy i o náboženský dialog s komunisty a pokusy některých komunistů o dialog s křesťany. Náboženský dialog však není předmětem této úvahy a ponechává stranou problematiku uskalí náboženského dialogu s komunisty a možnosti jeho zneužití.

2) Politikové v dnešním rozděleném světě si začali také uvědomovat nebezpečí a vybušnost komunistických ideologických ghetť a začali mluvit o nutnosti dialogu a tak se slovo dialog dostalo do řeči politiků amerických, australských (např. australský ministersky předseda a představitel liberální strany). Vyskytují se námitky, že slovo dialog je nyní zprofanované. Jde ovšem o to, jaký smysl dáme slovu, jakých metod použijeme a jak odlišíme dialog od kolaborantství, od iracionálního přátelškování, od farizejského předstírání a bezpátečného zrazování vlastních zásad. Hitler končil takřka každou řeč nehorázným odvoláváním na Prozřetelnost. Je tím snad to slovo zprofanované a je to snad důvodem k tomu, abychom je nepoužívali?

III. Různé druhy dialogu

1) Různý předmět dialogu: politika, filosofie, umění, náboženství atd.

Předmětem této úvahy je jen dialog politický.

2) Různé roviny politického dialogu:

- a) vláda s vládou;
- b) Vatikán s vládou;
- c) organizace s organizací;
- d) jednotlivec s jednotlivcem.

Doporučuji zde dialog jednotlivců s jednotlivci i když by to měl být dialog jednotlivců, který je koordinovaný a inspirovaný.

3) S dialogem vlád západních států s vládami komunistickými musíme počítat, ať již se nám to líbí nebo nelíbí. Tento dialog by mohl mít pro nás ten smysl, že by potvrdil poněkud Železnou oponu, umožnil by turistický ruch a výměnu názorů aspoň v omezené míře, aby tak lid v komunistických zemích nebyl hermeticky izolován. Nejdůležitější je, aby inteligence v komunistických zemích nebyla odříznuta od informací a od ideových proudů ve svobodném světě. Domnívám se, že bychom páchali vyložené bezpráví na české a slovenské inteligenci ve vlasti, kdybychom neusilovali o dialog s ní. Hlavním smyslem dialogu na vládní úrovni tedy bude, aby byl usnadněn a umožněn aspoň trochu dialog s lidem. Je nutno také počítat s tím, že Vatikán se bude pokoušet o dialog s komunistickými vládami, aby tak aspoň trochu usnadnil náboženský život v komunistických zemích, svěcení nových biskupů a kněží, výchovu kněžského dorostu atd. Tento dialog však neznamená, že katolíci mají být ochotni akceptovat komunistické ideje, že mají zavírat oči před komunistickým nebezpečím a že nemají pokračovat ve své ideové antikomunistické práci.

Každá činnost má svůj specifický cíl, tedy také dialog na různých rovinách má svůj konkrétní cíl. Dohoda Vatikánu s Titem o náboženských problémech neznamená, že Vatikán akceptuje titoistický komunismus a rozhodně to neznamená, že katolíci by měli přijímat a propagovat komunistický reformismus. Musíme tedy přísně rozlišovat mezi různými rovinami dialogu a mezi různými specifickými cíli dialogu a nesmíme vše plichtit a dělat falešné a nelogické uzávěry.

Je pravdou, že Tito zavedl některé náboženské svobody v Jugoslávii, ne však svobody úplně. Z toho však nemůžeme dělat uzávěry, že by exilová katolíci měli z vděčnosti hájit nacionální komunismus a jej propagovat, nebo mluvit a psát jen o "světlych stránkách titoismu" a zlobit se na každého, kdo titoismus kritizuje.

4) Naším úkolem není tedy dialog s režimem, ani dialog s komunistickou stranou a s jejími vedoucími, ale jen dialog na nejnižší úrovni, politický dialog s lidem ve vlasti, zejména s inteligencí, čemuž musí předcházet dialog exilový a interexilový.

IV. Hlavní zásady politického dialogu

1) Intelektuální a mravní integrita a poctivost je kardinální zásadou dialogu; nezatajujme fakta, nezatajujme své zásady, říkejme co si myslíme. Bez této zásady se demokratický dialog zvrhává na pseudodialog, na politickou komedii.

2) V dialogu zjistíme nejdříve pokud možno vše, v čem souhlasíme a v čem nesouhlasíme, a hledáme styčný bod neb styčné body. Poněvadž absolutní zlo neexistuje, je obvykle možno v poctivém dialogu najít nějaký styčný bod.

3) Když si uvědomíme, že neexistuje absolutní zlo a absolutně zlí lidé, pak obvykle najdeme v dialogu celou řadu pravd deformovaných onyly a celou řadu polopravd. Po zjištění všech styčných bodů, budeme hledat dominantní styčný bod, tedy tu zásadu neb pravdu, která je základního a nejpodstatnějšího charakteru. Po zjištění vzájemných neshod hledáme dominantu rozporu, tedy to, co je v našem nesouhlasu nejdůležitější. V debatě se pak snažíme pozitivní metodou rozšiřovat oblast shody.

4) Bereme v úvahu všechna fakta a před žádným faktem, třeba i velmi nepřijemným, neutíkáme a nezavíráme před ním oči. Dialog totiž vede nejen k hlubšímu poznání odlišného názoru, ale také k hlubšímu sebepoznání.

5) Nepřijemná fakta chápeme jako vyzvu ke zkoumání, proč existují, jak by se dala změnit, neb jak se máme s nimi vyrovnat.

6) Za subjektivně nepříjemný fakt může mnohy antikomunista považovat zjištění, že jeho ideologicky odpůrce, jehož ideologii on považuje za špatnou, vyřešil nějaký sociální problém. Je jistě pravdou, že na zavedení sociálního pojištění mají velké zásluhy sociální demokraté, kteří v těch dobách byli převážně orientováni marxisticky. Nuže, proč se tedy o to více nestarali nemarkisté, konkrétně komunisté? Myslí, že by zde bylo dosti příležitostí ke zpytování svědomí. Je také pravdou, že komuniste v naší vlasti zavedli novinku-zcela ovšem běžnou v anglosaském světě-že občanovi může patřit bytová jednotka v činžovním domě, zatím co dříve mohl být pouze nájemníkem. Taková "nepříjemná fakta" musíme ovšem správně hodnotit a hlavně bychom měli správně rozlišovat. To, že reprezentanti špatného systému udělali také něco dobrého, to neznamená, že je to důvodem k tomu, abychom přijali onen špatný systém, je to však důvodem, abychom přemýšleli sami o sobě. Je to výzva ke zkoumání, zdali naše vlastní iniciativa a obětavost byla dostačující, zdali jsme nezažili v nějakém politickém anachronismu a zdali naše dosavadní názory stačí k tomu, abychom mohli přispět k dobrému řešení současných problémů.

"Nepříjemná fakta" jsou tedy výzvou:

- a) k revidování našich vlastních politických zásad;
- b) případně k efektivnější aplikaci našich dosavadních politických programů;
- c) nebo k plnějšímu rozvinutí našich zásad-tedy k důkladnějšímu studiu-a k důkladnější aplikaci oněch lépe zpracovaných politických programů;
- d) možná také k nějaké změně našich dosavadních zásad-např. ke změně zásad ekonomického liberalismu, neb ke změně způsobu aplikace.

Tato výzva k revizi odstraní to, co je špatné a chabé, a posílí vše, co je dobré a správné, jsme-li ovšem ochotni vyvodit z nových poznatků plně důsledky.

7) Nebezpečí konformismu: zapřeme-li část svých zásad, abychom se přiblížili k oponentovi. To je farizejství taktikažské.

8) Nebezpečí dogmatismu: doktrinářsky fanatismus, který nebere vážně argumenty partnera v dialogu. To je farizejství povýšenecké.

9) Cesta, která vůbec nikam v dialogu nevede: ignorování východiska a cíle veškerého politického snažení. Východiskem je lidská přirozenost a její potřeby a cílem je obecné dobro společnosti, ne tedy jen dobro byrokratické mašinerie, a plný rozvoj osobnosti všech občanů. Naším požadavkem je tedy realismus v dialogu.

10) Je nutno počítat s tím, že je nemožné, abychom se všichni shodli ve všem v politické praxi a v aplikaci politických zásad. Musíme tedy akceptovat zásadu společnosti pluralitní a demokracie pluralitní a nesmíme usilovat o utopii politické jednoty totalitní. Naším cílem bude tedy jednota pluralitní.

11) Je třeba si dále uvědomit, že i ty nejlepší zásady se nedají často uskutečnit stoprocentně, a že tedy nikdy nedosáhneme společnosti stoprocentně ideální.

12) Tytéž zásady se dají a dokonce často musejí aplikovat různým způsobem v různých zemích, na různých místech a v různých dobách. (Zásada historického klimatu).

13) Nemůžeme usilovat izolovaně a sobecky jen o obecné dobro své vlastní země bez ohledu na obecné dobro všelidské rodiny, k níž patříme a jejíž osuden jsme ovlivněni a s níž jsme svázáni, ať chceme, nebo nechceme.

14) Nebezpečí voluntarismu a emocionalismu v politické teorii a praxi a v politickém dialogu: jen světlo rozumu je vedoucí zásadou. Poznávání fakt včetně faktů lidské přirozenosti a faktů historického klimatu a vyvození hlavních zásad z těchto faktů je úkolem dialogu. Nikdy nedosáhneme ovšem toho, aby emocionalismus zmizel zcela z politického života, musíme však v dialogu stále usilovat o to, aby voluntarismus a emocionalismus byly uvedeny z oblasti nevědomé (podvědomé) do oblasti vědomé a tak postaveny pod kontrolu rozumu a nestaly se rozhodujícími faktory.

15) Uznáme-li zásadu pluralitní společnosti, tedy fakt, že žijeme a budeme žít v pluralitní společnosti, a uvědomíme-li si svou vlastní nedokonalost a nedostatečnost, pak musíme přijít k uzavření, že budeme nutně žít ve společnosti, kde bude polarizace idejí. Ide zde o velmi důležité poznání užitečnosti a nutnosti tvůrčího polarizovaného napětí. Nesmí to však být napětí mezi separovanými, izolovanými a hradbami obehnanými ghettý, kde se napětí vybíjí destruktivnímiblesky, ale napětí otevřených společností, mezi kterými existují komunikační vodiče. Společnost bez tvůrčího polarizovaného napětí, tedy uzavřená totalitní společnost, vede ke stagnaci, ke zkostnatělosti a ke zhroucení neoživotelných stárnoucích společenských struktur. Toto by si měli uvědomit dobře odpůrci dialogu a to ve své vlastní zájmu. Odmítnutím dialogu podepsali již své politické určení a budou si svou vlastní hrobku. Ztráta polarizovaného tvůrčího napětí je ztrátou životní dynamiky, což vede k politické smrti.

16) Dialog je proces dvoustranný, obě strany se učí. I když neopouštějí své zásady, učí se je revidovat, zdokonalovat, loupě aplikovat a v tom je dynamika dialogu, dynamika politické práce.

V. Politický dialog v našem exilu

1) Chceme-li být realisty, musíme si uvědomit, že staré partajní programy nestačí na řešení současných problémů a že tedy musíme se vymanit z jejich zajetí. Jde o to, abychom se dívali do přítomnosti a budoucnosti a z minulosti čerpali poučení, nebyli však vozí minulosti.

2) Exilový tisk a dialog. Exilový tisk by měl nejen umožňovat dialog, ale také přímo k němu vybízet. Snad by bylo vhodné zavést v exilovém tisku pravidelnou rubriku "Politický dialog". Redakce by v jednom čísle dala téma, vybrala problém k diskusi, uvedla různé možnosti řešení problému, naznačila, které řešení považuje za nejlepší a z jakých důvodů a vyzvala čtenáře, aby se vyjádřili. Odpovědi čtenářů by se měly řídit přísně zásadami dialogu, tj. držet se skutečnosti a uvádět rozumné argumenty. V dalším čísle by byly uveřejněny nejlepší odpovědi s odůvodněním, proť je redakce považuje za nejlepší, a dále by byl uveřejněn stručný informativní přehled ostatních odpovědí. Čtenářům by byla ještě případně dána jedna možnost reagovat na závěry redakce a tím by byla celá kapitola uzavřena. Není dobře prodlužovat debatu příliš dlouho a není možné očekávat naprostou shodu, ale je třeba stimulovat myšlení a diskusi.

3) Exilové spolky by měly také umožňovat politický dialog a přímo organizovat diskusní večery neb diskusní kroužky. Na každý večer se zvolí téma, předeem vybraný řečník vysvětlí během 10 až 15 minut problematiku, uvede různé možné řešení a důvody pro a proti. Následuje debata nejdelší půl druhé hodiny. Není vhodné příliš debatu protahovat a očekávat, že všichni se na vše shodnou. O řešení se nehlasuje. Taková spolková diskuse se může rozšířit na širší obec zájemců tím, že tiskový referent o ní podá zprávu v místním časopise a čtenáři mohou v debatě pokračovat a to jak v časopise, tak v soukromých debatách.

4) K efektivnosti diskusních kroužků přispívá dobrý diskusní řád, hlavně pravidlo, že se střídají řečníci pro a proti a že diskutující mají právo na odpověď. řečnická lhůta je nutná.

VI. Dialog meziexilový

Měl by se dát podnět, aby podobné dialogy pěstovaly i jiné národní exulantské skupiny. Výměna informací o diskusích v ostatních skupinách by byla velmi užitečnou, zajímavou a stimulující.

Velmi vhodné by byly i místní meziexilové diskusní večery a diskusní kroužky, kterých by se účastnili zájemci z několika národních exilových skupin.

VII. Dialog s lidem v komunistických zemích.

1) Je třeba využít všech možností turistického ruchu k soukromému dialogu s lidem ve vlasti a k tomu, aby byli informováni o exilovém dialogu. To by mělo inspirovat lid ve vlasti k velmi opatrnému a důvěrnému dialogu v komunistických zemích a k vzájemné výměně informací a zkušeností.

2) Západní rozhlas by měl informovat lid ve vlasti o exilovém dialogu.

3) Tunisté, kteří přicházejí z komunistických zemí na Západ, by měli posílat písemné nepodepsané odpovědi rozhlasovým stanicím, redakcím a spolkům v exilu.

4) Je nutno inspirovat ostatní národní exilové skupiny, aby také pěstovaly opatrně dialog s lidem ve své vlasti; zdůrazňují s lidem, ne s komunistickým režimem. Menší skupinky toto již dělají delší dobu.

5) G.M. Šimanov, který byl přinucen v Sovětském svazu podrobit se "léčení" na speciální psychiatrické klinice jen proto, že byl věřícím křesťanem, odpovídal zástupci vedoucího lékaře při vyslechu v Kaščenkově nemocnici v Maslajeva takto:

"Dovol mi, abych s tebou nesouhlasil. Nenarodil jsem se včera a vím, že většina lidí se vůbec nestará o marxismus neb jakoukoli jinou ideologii. Mají čistě empirickou existenci. A mezi těmi, kteří se zajímají o filosofii, zdaleka ne všichni přijímají marxismus. Šel bych dokonce tak daleko, že bych řekl, že ti, kteří nepřijímají marxismus, jsou ve většině. A jen proto, že marxismus je oficiální filosofii této země, zda se jako by tato ideologie byla všeobecně přijímána."

V takové "nemocnici" je lidská osobnost odpůrců režimu ruinována tak, že vězni vycházejí z "nemocnice" jako blbečci neschopní normálního života. Deník Šimanovův koluje v Sovětském svazu jako "samizdat"-tajně rozmnožovaná tiskovina- a v anglickém překladu vyšel letos v Montrealu. Je to velmi závažný dokument, který by měl nejen vyburcovat svobodný svět k protestům proti tak nelidské likvidaci opozice v Sovětském svazu, ale také k ideovému dialogu s inteligencí ve všech komunistických zemích, která nevěří v marxismus a hledá nové hodnoty. Ideová prázdnota je přímo výzvou k dialogu. Ideová prázdnota však není v Sovětském svazu tak všeobecným zjevením, jak svědčí Program demokratického hnutí demokratů Ruska, Ukrajiny a Pobaltí, který byl propašován za hranice důstojníky Baltfloty a který byl pak vydán Gercenovou nadací v Amsterdamu. Tento program podzemního hnutí je nesporným dokumentem, který dokazuje, že se tam hledají nové cesty mezi extrémním liberalismem a komunismem a že takové inteligenci je třeba podat pomocnou ruku ke spolupráci.

6) Česká a slovenská inteligence prokázala v roce 1968 neobyčejnou tvůrčí schopnost a my všichni v exilu jsme s úžasem sledovali jejich zápas o nové řešení. A není pravdou, že tato inteligence a většina obou národů se postavila za komunistický reformismus, ale je pravdou, že jejich dynamika šla až příliš neopatrně mnohem dále od marxismu. A náš exil, až na malou výjimku těch extrémně levicových exulantů, kteří dříve propagovali titoismus, národní a tak zvaný demokratický komunismus jako nejlepší zbraň proti stalinskému komunismu, nebyl schopen navázat plodný dialog s inteligencí ve vlasti. A možností bylo tolik. Rozháraný exil, zabředlý často do zcela povrchní antikomunistické propagandy, používající většinou negativních metod a neschopný nabízet lepší pozitivní řešení, nemohl být dosud z velké části tak užitečným přínosem pro vlast, jak by měl být a nemohl mnoho přispět k řešení problému porobených národů. Tato tragická nemohoucnost velké části exilu se může zlepšit jen pořádným exilovým dialogem, který stimuluje politické vzdělání a myšlení.

VIII. Dialog s lidem v zemi pobytu na Západě

1) Exulanti, kteří znají Západ i komunistické systémy ze své vlastní zkušenosti, by měli být průkopníky dialogu na Západě, dialogu mezi exulantem a Američanem, Australanem, Kanadanem, Švýcarem atd. o problémech sociálních reforem a o inteligentnějších metodách antikomunistické práce. Západní antikomuniste pěstovali dosud převážně negativní formy antikomunistických kampaní, které dnes nemohou stačit. Je třeba připravovat novou ideovou antikomunistickou ofenzivu, při které by se pěstovaly pozitivní metody antikomunistické práce, kde by se nejen kritizovalo, ale také nabízelo nové a lepší řešení.

2) Mimořádný význam by měl také dialog exulantů s lidmi ve vyvojových zemích. Značnou příležitost k tomu nabízí přítomnost asijských a afrických studentů na amerických, australských a evropských školách. Inteligence vyvojových zemí je často v podobné situaci jako inteligence v zemích komunistických, nesouhlasí s extrémní pravice i levice a hledá, usiluje o nový a lidštější řád.

IX. Dialog a pseudodialog

exilový časopis Text 71, ročník 3., číslo 7, uveřejnil článek Bronislava Ůlehly "Co dělat, co nedělat". Článek se zabývá nesporně základní problematikou našeho exilu a měl by být předmětem diskuse. Dovolím si komentovat některá Ůlehlova tvrzení.

"Základním faktem, z něhož musíme vycházet, je v současné době existence dvou bloků ve světě a jejich rovnováha. Změnit tuto situaci by mohl jedině radikálně působící nový faktor, jakým je třeba válečný konflikt, vnitřní mocenský zvrat, vědecký objev, který by rozhodným způsobem změnil vojenskou rovnováhu. Počítat s takovými možnostmi znamená pro jejich mlhavost dostat se do sféry dohadů a přání."

Myslím, že tento citát dokazuje, že B. Ůlehla je již v oné "sféře dohadů", neboť zřejmě předpokládá dlouhé trvání dvou bloků a jejich rovnováhu. Brzy budeme moci pozorovat, zdali již nebyla porušena tato rovnováha přijetím komunistické Číny do Spojených národů a hlavně také tím, jak velká většina hlasovala pro vyloučení Taiwanu.

Jistě musíme vycházet z reality, ale realitou je také fakt, že mládež a inteligence v Sovětském svazu a v satelitech nejsou již oporou režimů. A je jen záležitostí reálného odhadu, že v příštích deseti letech budou tyto lidé pronikat do vlivných pozic. Vojensky dohání Sovětský svaz Spojené státy a Čína bude během deseti let vojenskou mocností povážlivého významu. Je dále otázkou dohadu, jak příští vývoj ve Střední a Jižní Americe a v Jihovýchodní Asii upevní neb ještě více poruší rovnováhu.

Nových faktorů tedy může být mnoho a jedním z nich je také dohad, že počet lidí na této planetě bude za třicet let asi dvojnásobný a že řešení problému v brzy bude vyžadovat velké části energií Západu i Východu.

Novým faktorem může být i politický dialog, který bude stále více praktickým. Návštěva Nixonova v Číně a v Rusku a všeobecné "sbližování" na vládní úrovni může vést k takovým ideovým zmatkům, že rovnováha může být velmi porušena v náš neprospěch, nemůžeme-li se na radikální reformy svobodného světa, zejména však ve vývojových zemích. Toto vše jsou jistě dohady, ale politika bez dohadů o budoucím možném vývoji není vůbec možná. Chci bych ještě zdůraznit, že pouhé dohady o mocenské rovnováze a o jejím balancování mocenskými prostředky při zanedbávání ideové problematiky a jejího etického aspektu by bylo naprostým degradováním politiky na pouhou techniku získání a udržení moci, tedy katastrofálním ideovým ochuzením Západu a velkým porušením politické rovnováhy.

"Cíle, které si může stavět hnutí doma a které může stavět exil venku jsou etapově akční cíle, ne finální. Jsou to především potenciálně dosažitelné cíle. Stavění absolutních cílů nemobilizuje, ale odzbrojuje pro jejich nerealizovatelnost. Základnou těchto akčních etapových cílů zůstane ještě dlouho r. 1968; představuje v myslích lidí, kteří myslí a žijí v daných podmínkách cíl za současné situace maximálně možný. To nemusí uspokojovat a taky že to neuspokojuje - "teoreticky", uvažující mimo tento čas a prostor."

Takových dohadů o dosažitelnosti cílů jsme již četli mnoho. Několik exilových skupin, silně levicově orientovaných, se snaží přesvědčit exil, že máme mít jen "etapově akční cíle", tedy jen program krátkodobý a nikoli program "finální", tedy dlouhodobý. Domnívám se, že musíme mít program krátkodobý stejně jako dlouhodobý, neboť jen tak mohou mít krátkodobé cíle charakter dosažitelnosti a mohou mít historický smysl a vliv na další vývoj. Dlouhodobý program není nutně cílem "finálním" a "cílem absolutním", který nemobilizuje a který "odzbrojuje" pro jeho nerealnost. Rozhodně nedoporučuji, aby exil vypracovával nějaký definitivní program pro budoucí uspořádání naší vlasti, neboť definitivní řešení se může najít až jednou, a na podle možnosti a takovým způsobem, který bude odpovídat potřebám nás "doby" inspirovaný a inspirovaný dialog o budoucnosti, společné studium a výměna názorů, to vše by mělo začít hned. Jen tak je možný opravdu reálný dynamický program, který mobilizuje ke spolupráci, mobilizuje energii exilu i vlasti.

Nevím, jak chápe B. Ůlehla svůj výrok, že "základnou těchto akčních etapových cílů zůstane ještě dlouho r. 1968". Myslím však opět, že autor článku je zase ve "sféře dohadů a přání". Kdyby si někdo představoval, že základnou těchto etapových cílů má být ideový program komunistického reformismu, pak si dovolím upozornit, že právě sovětská okupace v r. 1968 dokázala

že to nebyl program "maximálně možný", ale je to opravdu teoretické uvažování "mimo tento čas a prostor."

Poněvadž politika bez dohadů o budoucím možném vývoji není možná, dovolím si postavit proti dohadu B.Úlehly svůj dohad, že jedinou naší záchranou může být vnitřní převrat v Sovětském svazu a současně v naší vlasti, nejdříve ideový převrat-stimulovaný dialogem s LIDEM v komunistických zemích-který připraví půdu pro převrat mocenský. Myslím si, že to stojí za to, pokoušet se ovlivnit dialogem ideové zrání lidu v Komunistických zemích, a jsem přesvědčen, že by to bylo kardinálním omylem a opravdovým politickým hazardem nebrát tuto možnost v úvahu. Obávám se, že zanedbání této možnosti by mohlo stát miliony životů. B.Úlehla dále píše: "Je možné vytvářet v exilu (doma by to každý považoval za naivní) dalekosáhlé programy, dohody, je možné vytvářet společenství a zakládat reprezentace, jak je v tomto kraji zvykem. Jednou z kladných stránek tohoto exilu je, že se zatím nechytal takových oblak. Bude dobře, nebude-li to dělat ani dál a místo toho si bude pro praktickou činnost klást praktické úkoly a cíle: vytvářet zvenčí tlak, který bude paralyzovat domácí snahy po návratu k policejním metodám (i když se budou lišit od padesátých let), bránit izolaci domova před světem a obráceně, diskreditovat vládnoucí garnituru, posilovat ideové domácí tendence k demokratizaci, k zeslabování ekonomického direktivismu, bránit zdogmatizování duchovní sféry. V závislosti na vývoji doma bude možné mety těchto akčních cílů posunovat dopředu a rozšiřovat je tak, aby stále byly cíli, ale přitom cíli dohlednými." B.Úlehla si myslí, že jediným reálným cílem je "vytvářet zvenčí tlak, který bude paralyzovat domácí snahy po návratu k policejním metodám." Takový tlak je nutný, nejde však jen o domácí tendence, ale také o sovětské. Máu obavy, že v době "sbližování" velmocí, bude takový tlak nepatrný. V takové době máme my exulanti málo karet v rukou a rozhodně trumfy mají velmocí, které usilují o "přátelské styky" a o velký obchod. Otázkou je, zdali velmocí budou ochotny těch trumfů použít. Nevím, jak by mohl exil "diskreditovat vládnoucí garnituru", která je již stejně u lidu naprosto zdiskreditována. Je rozhodně třeba "posilovat ideové domácí tendence k demokratizaci", zeslabovat ekonomický direktivismus a bojovat proti "zdogmatizování duchovní sféry", ale to vše lidé ve vlasti vědí a já nevím, jak my v exilu bychom mohli k tomu všemu přispět bez celoxilového dialogu o novém sociálním řádu a bez dialogu s lidem ve vlasti.

To, co doporučuje B.Úlehla by znamenalo, že exil by měl přesvědčovat národy v komunistických zemích, že cílem všech snah může být jenom komunistický reformismus a nic více. Takové politické akce mohou vyhovovat jen stoupencům "socialismu s lidskou tváří" v exilu i doma. Takový politický program, kdyby byl programem celoxilovým, by znamenal morální mrzačení lidu ve vlasti, lidu, který v komunismus nevěří. Podle takového politického programu by měl být vývoj ve vlasti usměrňován z exilu tak, aby zůstal na kolejích, které vedou pouze ke komunistickému revizionismu. Celý exil by měl tedy pracovat na tom, aby v Československu byl a zůstal marxistický socialismus u vlády. Musíme si dobře uvědomit, že politická práce je práce tvářící a že politická výchova může ovlivnit další politický vývoj. Nevěřím, že politika je jen nějakou sociální fyzikou se železnou přírodovědeckou zákonitostí vývoje, a zejména nevěřím v železnou zákonitost dvou bloků. A "realistický" požadavek Úlehlův o dohlednosti cílů, to je to největší chytání oblak, neboť dohlednosti cílů překáží okupační sovětské armády v naší vlasti.

V dalším odstavci odhalil B.Úlehla zcela své karty: "Že přitom půjde o demokratizaci, to je jasné všem. Že přitom nemůže být brána v pochybnost socialistická základna, by mělo být také jasné všem, kteří uvažují reálně se znalostí věcí. Ne, v tom případě, pro omezenost možností, ale proto, že každá snaha zvenčí musí mít oporu doma. Snahy, které by neměly socialistický charakter (a ani "švédský", ani "západoněmecký",

ani "rakouský", nebo jiný, ale ze skutečnosti československé společnosti vycházející) s touto podporou počítat nemohou. Přes všechny uznávané a žádoucí znaky západní konzumní společnosti a jejich "socialismů", je to poznání, které učinil i posrpnový exil, nebo aspoň jeho soudná část."

Ke konci svého článku vyslovil konečně B. Ůlehla svůj politický program, odmítnul západní socialismy a postavil se za československý socialismus z r. 1968, tj. za komunistický reformismus. Nezajímá mne osobní volba Ůlehlova, ale jde mi o to, zdali český a slovenský národ ve své většině si přeje komunistický reformismus a tedy rok 1968 jako opravdovou ideovou základnu a opravdový ideový program. Známe mnoho posrpnových uprchlíků, kteří takový program odmítají a vím z československého tisku z r. 1968, že je to program pro mnoho lidí ve vlasti nepřijatelný. Z vystřížků z československých novin té doby mohu prokázat, že nesocialistické síly jasně zvedaly hlavy v naší vlasti, a mohu těmito citáty také prokázat, že komunistickým reformistům z r. 1968 šlo o zachranu socialismu, který ztrácel půdu pod nohama. Někteří exiloví komunističtí reformisté dokonce prohlásili, že Moskva zničila poslední šanci na záchranu socialismu.

Svůj politický program-kdyby byl přijat jako program celoexilový-by B. Ůlehla vyloučil z politické práce křesťanské demokraty, národní socialisty, mnoho sociálních demokratů-a to nemluvíme o směrech pravicových-a vyřadil by je z demokratické ideové soutěže. To je jasný plán na záchranu socialismu v naší vlasti a to socialismu určitého druhu, je to plán na určitý politický monopol v exilu a ve vlasti, plán, který nebere v úvahu celou politickou realitu v exilu i ve vlasti, je to propaganda, která neodpovídá skutečnosti a je v rozporu se základními demokratickými zásadami.

Místo takového monopolistického ideového programu doporučuji program pluralitní, který by respektoval politickou rozdílnost demokratických směrů v exilu i ve vlasti, tedy ideový program ideové demokratické koalice, která by tříbila své názory v celoexilovém upřímném a otevřeném dialogu a která by měla možnost dialogu s lidem ve vlasti ideově soutěžit a ucházet se o přízeň lidu. Jen takový široce založený ideový dialog s lidem ve vlasti může apelovat efektivně na všechny potenciální odpůrce režimu a vytvářet předpoklady pro opravdovou demokratizaci. Mám zde na mysli interexilovou ideovou ofenzivu do všech komunistických zemí, zejména do Sovětského svazu. Plán B. Ůlehly považují za plán na zpomalování demokratického procesu a na prodlužování diktatury.

K takovým uzávěrám dospěl B. Ůlehla za předpokladu, že jsou a budou jen dva bloky. Tvrdím, že existuje blok třetí, ke kterému patří Indie, Indonésie a některé další státy. Nehodlám však hlásat ideový program jednoho z těchto bloků-vím ostatně, že žádný blok nemá ucelenou ideologii-doporučuji však propagovat myšlenku zcela nového sociálního řádu, tedy nutnost důkladné transformace na obou stranách Železné opony. A toto by mohl být onen nový faktor, jehož možnost připouští B. Ůlehla. Jen nové myšlenky mohou změnit svět a my bychom neměli podceňovat sílu myšlenky v procesu přetváření světa. Komunistická revoluce nebyla možná bez komunistické ideologie. I když jsem antikomunista a vím, že bez vojenské moci Spojených států jsme ztraceni, nepovažuji za svou antikomunistickou povinnost otrocky přijímat americký systém za svůj politický program. Ostatně celá řada Američanů kritizuje poměry a usiluje o zcela radikální reformy, tak např. Louis O. Kelso hlásá myšlenku universálního kapitalismu a pracuje na programu, podle kterého by co největší počet občanů byl vlastníkem produktivních prostředků. A to je jen jeden z nápadů na úplnou transformaci západního světa. Antikomunistický exil se dosud bál nových myšlenek a je hodně pozadu za nejnovějšími sociálními proudy. Jde tedy o to, aby se s novými proudy seznámil v otevřeném dialogu a aby s nimi seznámil lid ve vlasti. A to považují za cestu k opravdové demokratizaci, nevěřím však, že opravdovou demokratizaci chce ten, kdo si chce podržet ideologický monopol. Politický dialog je tedy nejlepší zbraň proti politickým monopolům v exilu i ve vlasti a demokratizace bez dialogu nebude možná.

Published by: S. Hofírek, 217 Royal Parade, Parkville, Melbourne, Vic., 3052